EXERCITATIO HISTORICO POLITICA

DE

REPVBLICA ANTIQVA VETERVM GERMANORVM

QVAM CVM ALIVNDE

Tum præcipue ex diſcurſibus

VIRI NOBILISSIMI, AMPLISSIMI ET CLARISSIMI

HERMANNI CONRINGII

Philoſophiæ ac Medicinæ Doctoris, hujusq; & Politices in Acad. Iuliâ Profeſſoris Celeberrimi, S. R. Majeſt. Sueciæ, & Illuſtriſſimi Oſtfriſiæ Comitis Conſiliarij intimi & Archiatri &c. Dn. Præceptoris & Promotoris ſui ætatem venerandi,

concinnatam

FAVENTE DEO

Eodem moderatore

Placidæ ventilationi ſubjiciet

NICOLAVS MARTINI

SLESVIC: HOLSATVS.

IN NOVI IVLEI AVDITORIO MAIORI

Ad diem Aprilis.

NAZIONALE
FIRENZE

HELMESTADII,

Typis HENNINGI MULLERI Acad. Typ.

Anno CIƆ IƆ C LIV.

THESIS I.

QVi alicujus Reip. formam & constitutionem accurate pernoscere, in ejusque cognitionem & naturam altius descendere gestiunt, illi etiam ante omnia, scopum, quem illa sibi Resp. propositum habet, inquirere & investigare debent. Non autem existimandum est, quasi idem omnibus Rerump. formis attendatur, aut quasi non alij atque alij dari possint aut dentur scopi; & sane evenire posse putamus, ut Resp. aliquæ in forma conveniant, quæ tamen, quod scopum quidem attinet, longe sint diversissimæ, & contra, quæ in administrationis forma longe à seinvicem diffident, eundem scopum respiciant, & ita hac quidem in parte conveniant.

II. Potest autem scopus iste, (nostra quidem sententia) in duplici differentia constitui, alius enim est, qui dominantibus, alius, qui toti Reip. intenditur. Quam dominantes respiciunt, magis ad privata ipsorummet commoda inclinat & ejusmodi scopus seu finis in Tyrannide est, τὸ τοῦ μοναρχοῦντος συμφέρον, in Oligarchia τῶν ὀλιγαρχούντων, in democratia τοῦ δήμου, qua voce nonnunquam totus populus, nonnunquam vero infima minutæ plebis fæx intelligitur. Hunc autem finem seu scopum, qui formas Rerump. à se invicem distinguit, locum hic habere minime posse putandum est. Alius est, qui toti alicui Reip. intenditur, & ipse est quem nos hic quærimus, hunc ergo accuratius aliquanto intueamur, quoniam nostro instituto illum conducere arbitramur.

III. Constat autem ex Ethicis, quatuor potissimum

 genera

genera institutorum humanorum recenseri, in quibus hominum industria plerunque versari & occupari soleat. Aut enim homines, quibus, (uti Poëta ait)

De meliore luto finxit præcordia Titan.

Ita vitam suam & actiones instituunt, ut veram virtutem, eamque quoad licet, perfectam consequantur; aut hac relicta, in potentia & gloria bellica studium omne collocent, armorumque vi nominis sui famam extendere, & finitimis dominari satagant. Nonnulli porro non tam rerum potiri, quam ad magnas emergere opes (uti Lucretius ait) allaborant, ideoque divitijs congerendis dies noctesque invigilare non abhorrent, huc denique omnem mentis ac cogitationum aciem intendunt ut, quod reliqui virtuti & potentiæ bellicæ, illi acquirendo & augendo censui tempus transcribant. Nec desunt porro, qui spretis hisce omnibus, soli voluptati sese indulgent, & tantum non mancipant, qui omnem humanæ vitæ beatitudinem & felicitatem, solo ventre cui natura obœdientes eos finxit, metiuntur. Neque vero hoc de singulis tantum hominibus sed integra potius aliqua gente, & Rep. poterit recte pronunciari. Quod verum illum, & omnium perfectissimum scopum, virtutem scilicet attinet, paucos ad hanc actionibus suis collimasse deprehendimus. Hujus tamen propositi scopi exemplum præbet nobis Resp. Hebræorum ab ipso Deo Opt. Max. prudentissimo legislatore instituta. Hæc enim si quæ unquam ad arduum illud & sublime veræ virtutis culmen viam adfectavit. At vero potentiam bellicam multis scopi istar propositam fuisse docent historiæ, & in his agmen ducit potentissima illa totius mundi dominatrix & Regina Romanorum Resp. quippe quæ (uti sublimioris spiritus Poëta Claudianus cecinit) *extra anni solisq; vias progressa est & margine cœli clausit opes.*

Cum

Cum hoc Romanæ Reipubl. ſcopo hac quidem in parte; optime convenit alterum illud Græciæ ὄμμα Lacedæmoniorum civitas, quæ etiam infinitis legibus huc ſpectantibus fuit inſtructa. Nec aliud quid ipſis Athenienſibus propoſitum fuit. Majores noſtros, Germanos ſcilicet, quod attinet, quem ſcopum illi habuerint paullo poſt apparebit. Voluptatem porro multas olim gentes ſectatas fuiſſe, docet hiſtoria Orientalis, Perſarum præſertim & Aſſyriorum quorundam Regum, ut & Sybaritarum qui infami illo voluptatum cœno immerſi, multis alijs ſeſe negocijs implicare, ſtultum eſſe duxerunt. Ad quartum inſtituti humani genus divitias, pergimus. Non poſſunt autem nobis & olim & nunc deeſſe exempla, eorum, qui his cecomportandis ſtuduerunt. Apud veteres Tyrus & Sidon, maritimarum urbium celeberrimæ, hodierni ſeculi pulchrius forte exemplum præſtabunt Batavi, de quibus Poëta quidã minime obſcurus & ipſe in Batavis natus, ita canit:

—— —— Trux ventilet ignes
Tiſiphone, quatiatq; ſuos irata colubros,
Provehimur, quo lucra vocant &c.

Ex his igitur apparet, quam diverſa ſint humanæ vitæ inſtituta, dum alij hoc, alij aliud quid ſectantur.

IV. Illud etiam ſciendum eſt, & ex prioribus fit manifeſtum, multos in ſcopo ipſo aberraſſe, neque enim præter unicum illum & verum ſcopum alius quiſquam rectus dabitur. Qui itaque aliud quid, quam veram virtutem ſpectarunt, in ipſo ſtatim limine aberrarunt. Multi in ſcopo quidem erraruut, in medijs autem non item. Nonnullos etiam, & in ſcopo & medijs ipſis aberraſſe, certum eſt, & notat hoc peregregie *Ariſtoteles l. 7. Polit. c. 13.* ubi ita; *interdum,* inquit, *ſcopus quidem propoſitus eſt rectus, atq; honeſtus, ſed in agendo ab eo aberrant; interdum contra, ea quidem*

omnia, quæ ad finem pertinent assequuntur, sed finem sibi proposuerunt malum ac pravum, aliquando ab utroq; longe aberrant, veluti in arte medendi, nam neq; quale esse oporteat corpus sanum, recte interdum judicant, neq; ad finem sibi propositum accommodata efficientia nanciscuntur, in artibus autem & scientiis, hæc utraq; tenenda sunt, finis & actiones, seu effectiones ad finem, conferentes, & rursus *l. 2. Polit. c. 9.* ubi Lacedæmoniorum & Cretum Remp. examinat. Vtrumque autem malum esse, & cum aliquo Reip. damno conjunctum, nemo ut existimo, in dubium vocabit.

V. Hisce ita veluti præmissis, nunc illud demum, quod nostri est instituti, agemus, & quid Majores nostri ante tempora Carolina, cum nondum Germaniæ corpus in unum coaluisset, propositum sibi habuerint, videbimus. Et quidem voluptatem, ut ab hac initium faciamus, minime eos sectatos fuisse, tum ex infantili educatione, satis quidem dura, tum etiam assiduis & indefessis ipsorum laboribus, præsentia animi in subeundis & exsuperandis periculis, imo toleranda morte ipsa satis elucet. Testatur id diserte Tacitus in his verbis, cum ita inquit: *Dominum & servum nullis educationis deliciis, dignoscas, inter eadem pecora, in eadem humo degunt, donec ætas separet ingenuos, virtus dignoscat.* Quod longe aliter fiebat apud Romanos, sequioris ævi: hi enim liberos suos molliter & delicate educabant, nec tam ad bellicos labores perferendos, quam ad omnis generis vitia & lasciviam assvefaciebant, uti *Horatius* queritur *l. 3. Carm. od. 6.* Cum autem adeo duriter liberos suos educarint, hinc videmus pro scopo voluptatem eos non habuisse. Nec minimum illud esse argumentum reor, quod ab habitu corporum desumitur. Germanos enim nostros, olim quidem (nunc etenim longe aliter sese res habet) omnes, Europæi, imo totius fere terrarum orbis gentes ac nati-

ones

ones, corporum proceritate, compacta membrorum firmitate exsuperasse certum est. Testantur id veterum scriptorum monumenta, quæ omnia hic apponere, supervacaneum foret, cum cuivis hæc satis sint obvia, ipse etiam Tacitus magna illis corpora tribuat. Vnde autem tanta corporum proceritas, unde firmum illud membrorum robur, nisi è perpetuis exercitijs bellicis, educatione dura, tenui & parabili victus ratione, qua contentos Germanos fuisse, Tacitus his verbis testatur: *Cibi simplices, agrestia poma, recens fera, aut lac concretum: sine apparatu, sine blandimentis expellunt famem.* Cum autem hodierni Germani ab hoc instituto longius in dies abeant, & in vita dilicatiores agant, neque ijsdem exercitijs utantur, hinc adeo fit, ut habitus corporum veteri illi adeo dissimilis reddatur, uti notat Amplissimus Dn. Præses *in tractatu quem de habitu corporum Germ. conscripsit.* Verum scilicet illud est Quinctiliani: *educatio mollis & animi & corporis nervos debilitat, ac frangit.*

VI. Sed progrediamur ad divitias, quas non tam magni eos fecisse, quam potius contempsisse certum est. Apparet etiam illud ex Tacito nostro, ubi inter alia, *argentum*, inquit, *atq; aurum propitij an irati Dei negaverint, dubito.* Quæ verba, modo recte considerentur, id quod volumus præ se ferunt; ubi enim argenti atque auri usus aut plane nullus, aut perexiguus est, ibi non possunt aliquo in precio esse divitiæ, quia reliquæ opes ferme omnes nummi causa ambiuntur. Hinc Lacedæmoniorum Legislator Lycurgus, cum cives suos à cupiditate ditescendi quam maxime alienos vellet, usum numi plane prohibuit, quod testatur *Iustinus l. 3. c. 2.* hic verbis; *Emi*, inquit, *singula non pecunia, sed compensatione mercium jussit; auri argentiq; usum, velut omnium scelerum materiam sustulit.* Postea tamen fer-

ream

ream pecuniam ijs concessit, quod ipsum recte ne an secus fecerit, hujus loci ratio non exigit ut inquiram. Dicit porro idem Tacitus, quosdam Germanos, proximos ripæ Rheni aut Danubij, ob usum duntaxat commerciorum, quæ illis cum Romanis erant, pecuniam in precio habere, interiores vero i.e. à ripis his remotiores, quibusque adeo cum Romanis nihil negocij intercedebat, simplicius & antiquius permutatione mercium uti. Et hinc clarius patescit, qua fini pecuniam in precio habere cœperint, nimirum ut sibi necessaria quæque ab alijs possent parare, quando Romani permutationem hanc mercium non admittebant. Nummo autem isti, quo usi fuerunt, quæ nota fuerit impressa, parum adhuc constat, noster Tacitus ita, *pecuniam*, inquit, *probant veterem & diu notam, Serratos Bigatosq;.* Qui locus mirum in modum hactenus exercuit Criticorum scholam, quidam ita explicant, Serratos, quibus serra; bigatos, quibus biga est pro signo: Lipsius serratos ita interpretatur, qui ad modū serræ sunt incisi, Bigatos autem, quid sit, non explicat, merito tamen locus mendo laborare doctissimis quibusque videtur. Illud denique certissimum est, eos usque adeo contempsisse divitias, ut argentea vasa legatis & Principibus eorum muneri data, teste ipso Tacito, non in alia vilitate habuerint, quam quæ humo finguntur. A ditescendi itaque libidine eos etiam alienissimos fuisse, nemo non videt.

VII. Verum enim vero, cum omnis divitiarum natura sic se habeat, ut aut usui & necessitudini humanæ, aut elegantiæ, aut denique luxui inserviant, probe hoc ipsum observandum est, & videndum, quænam sint quærendæ, & quousq; civibus in bene constituta aliqua Rep. ditescere liceat. Lycurgum n. Lacedæmoniorum legislatorem certum aliquem terminum suis civibus posuisse, ultra quem

diviti-

divitias augere non permittebatur, ex veterum monumentis constat. Quæ, usui & necessitudini humanæ conducunt, omnino non possunt abesse, hisce enim qui carent, vere miseri sunt appellandi, utut contrarium Stoicorum turba asserere non dubitet, idq; ipsum, ut Persius ait:

braccatis illita Medis
Porticus occentet.

Hæ igitur merito cuilibet homini, & omni quidem studio sunt acquirendę, & has solas majores nostri, reliquis omnibus insuper habitis spectarunt, quippe qui tantum ea, quæ ad victum & amictum sunt necessaria, curarunt. Præterea quæ ad elegantiam faciunt, ijs si quis careat, non quidē statim est miser, attamen ab omni parte felix dici nequit, quia aliquod felicitatis hujus complementum (ut ita loquar) vocari merentur. Quocirca ad ejus, qui in digniore præ reliquis fortunæ gradu positus est, aut amplo aliquo munere fungitur, elegantiam, plus requiritur, quam qui minori honore gaudet. Nec illud sicco pede, (quod ajunt) prætereundum est, opes hasce ad bene vivere non parum prodesse, proinde huc usque civibus in qualibet Rep. viventibus ditescere licebit. At vero, quod superfluas illas, & soli tantum luxui accommodatas attinet divitias, è re fore minime putandum est, ut hisce corradendis homines occupentur. Ex nimia enim divitiarum abundantia, enascitur, uti id ex prioribus colligi potest, luxus, è luxu porro omnis generis vitia promanant, quæ civitatem tandem plane effæminant, & emolliunt. Testis est Romana Resp., quæ mundo subacto nimijs opibus luxurians ad pessima quæque vitia sese inclinare cœpit, quod gravissimè conqueruntur & deplorant prudentissimi scriptores. Nobis nunc pro instituti ratione sufficiat unicum tantum adduxisse testimonium, quod legitur apud *Lucanum l. 1. de bello Phars.* & ita habet.

 Namq;

Namq; ut opes nimias, mundo, fortuna, subacto,
Intulit, & rebus mores cessere secundis,
Prædaq; & hostiles luxum suasere rapinæ
Non auro tectisve modus, mensasq; priores
Aspernata fames, cultus gestare decoros
Vix nuribus, rapuere mares, fœcunda virorum
Paupertas fugitur; totoq; arcessitur orbe
Quo gens quæq; perit.

Testis etiam est historiæ parens *Herodotus l.1.p.29.* Persas ante devictos à se Lydios non fuisse luxui aut ignaviæ deditos, quemadmodum postea, verba ejus hæc sunt: Πέρσῃσι πρὶν Λυδοὺς καταστρέψασθαι, ἦν οὔτε ἁβρὸν οὔτε ἀγαθὸν οὐδέν. Erant scilicet Lydij natura ad voluptatem & luxum proni, horũ opes & divitias cum nacti essent Persæ, à pristino illo & duro vitæ genere (quo antea usos fuisse eos, Ctesiæ excerpta testantur) ad mollius & delicatius paulatim deflexerunt. Est etiam porro nimia hæc, & vesana opum cupido, Democratijs cum primis valde noxia, quas Aristoteles mutari sœpius, ait, siquidem populus rebus acquirendis intentus Reip. negocia parum curet, eaque aut paucos aut unum aliquem paullatim ad se pertrahere patiatur.

IIX. Verum ne justo diutius, hisce immoremur, ad tertium illum scopum, seu vitæ humanæ genus, quod veram virtutem sibi habet propositam, pergamus. Hancautem Majores nostros, utpote Barbaros non quæsivisse, vel exinde manifestum est, quia scopum hunc verum & optimum vel plane ignorarunt, vel saltem leviter cognitam habuerunt. Restat igitur ut potentiam bellicam eos intendisse dicamus, quod sane verum esse deprehendimus, siquidem omnia ipsorum instituta & mores, quæ huc unice directa fuere, intimius aliquanto introspiciamus. Et hac quidem in parte, cum ipso Romanæ, Laconicæ & Atheniensis Rerump. scopo, Resp. Germanica convenit.

IX. Ex his igitur allatis non poterit non recte rem intelligentibus illico patere, in scopo, adeoque ipso statim limine Majores nostros aberrasse. Quod sane tam barbaræ & incultæ genti minus erit imputandum, aut vitio vertendum, cum ipsi etiam Græci, qui omnes alias nationes & populos, humanitate, sapientia, & morum cultu anteibant, alium finem non habuerint, quemadmodum etiam id ex historia Græca satis dilucide perspici datur. Proinde hocipsum nulli mirari debemus, Germanos in tanta morum feritate, aciem mentis ulterius extendere, & ad nobilius & magis optatum vitæ genus eniti non potuisse. Nunc etiam media, quæ ad scopum hunc obtinendum faciunt, qualia, & an satis idonea fini huic impetrando fuerint, dispiciamus. Audivimus enim supra Aristotelem nostrum dicentem, quosdam in scopo quidem errare, in ipsis autem medijs, quæ scopo huic conducunt, non item.

X. Hæc proinde hactenus de varijs variarum gentium scopis, adeoque majorum nostrorum vitæ genere, dixisse sufficiat. Nunc, quod vere est hujus loci, in Germanorum nostrorum vitam & res gestas accuratius aliquanto inquiramus, & cum scopum ipsorum satis noverimus, media quoque ad scopum hunc facientia examinemus, ut quantum Reip. ea conduxerint, nec ne, eo rectius appareat, deinde etiam quædam de armatura Germanica, & institutis bellicis adjiciamus; sequemur autem in omnibus hisce (uti hactenus cœpimus) filum & ductum Cornelij Nostri Taciti, quo usus est, in descriptione veterum Germaniæ armorum. Non possumus autem, meo quidem, utut tenui judicio, rectius hac in re progredi, quam si singulos ætatis gradus ob oculos ponamus, & quid cuivis ætati competat, quibus rebus assvefieri debeat, nec ne, recte ponderemus exinde enim clarius elucebit, cum à teneris assve-

ſcere adeo multum ſit, anne etiam ita inſtituerint actiones ſuas, majores noſtri, ut ſcopum hunc aſſequi potuerint. Recte à *Ariſtoteles l. 7. Polit. cap. 17.* ubi de educatione infantili agit, lacte infantes ali debere oſtendit, quia cibus iſte, ut ille inquit, ἐςὶ τροφὴ μάλιςα τοῖς σώμασιν οἰκεῖα, aut ut Hippocrates *l. 16.* de uſu partium ait, ἀδελφὸν καὶ συγγενὲς τῷ αἵματι. Quod ſi ita eſt, ut certe aliter ſeſe habere non poteſt, ipſa quodammodo natura, hunc præ alijs cibum commendare nobis videtur. Dicit porro Ariſtot. l. c. etiam omnes bellicoſas gentes & nationes quæ habitum militarem ſibi acquirere voluerint, hoc ipſum obſervaſſe. Et quidem, apud majores noſtros ut *Tacitus* ait: *Suaquemq; mater uberibus alit: nec ancillis aut nutricibus delegantur.* Quem morem, ſiquem alium, ſatis laudare nequeunt moderni ſcriptores. Et ſane non tantum olim apud Romanos & Græcos longe aliter ſeſe res habuit, ſed & hodierno maxime tempore, mos ille pravus & perverſus Germaniam noſtram invaſit, & uſque adeo jam invaluit, ut delicatiores fœmellæ pene opprobrij loco habeant, uberibus ſuis infantem alere. Ex qua re quid mali oriatur, politiores quam optime judicabunt. Reprehendit jam olim peſſimum hunc morem *graviſſimus Autor Plutarchus*, in aureo ſane libello, quem περὶ παίδων ἀγωγῆς conſcripſit, ubi multas adducit cauſas quibus id fieri debere negat; videatur etiam omnino hac de re longe elegantiſſima Favorini Philoſophi diſſertatio, reſervata nobis *ab Agellio Noct. Attic. l. 12. c. 1.* ubi multa in hanc rem legi poſſunt. Sed hiſce diutius inhærere noſtri non eſt inſtituti, quippe qui ὡς ἐν παρόδῳ, & facem prælucente Tacito noſtro, hoc duntaxat tangimus. Et ſane uſque adeo hunc cibum majores noſtri ſemper amarunt, ut etiam adulti maximam partem lacte veſci fuerint ſoliti. *Agriculturæ non ſtudent*, verba ſunt

Caij

Caij Cæſaris, l. 6. de Bello Gallico, *majorq́ pars victus eorum in lacte & caſeo conſiſtit.* Et rurſus l. 4. ejuſd. belli ſic ait: *Neque multum frumento, ſed maximam partem lacte atq́ pecore vivunt: multumq́ ſunt invenationibus.* Quibus Iulij verbis noſter quoque Cornelius adſtipulatur. *Cibi*, inquit, *ſimplices, agreſtia poma recens fera, lac concretum.* Fecerunt & hoc aliæ gentes & nationes bellicoſæ, ut Scythæ, Geloni, qui lacte eoque equino victitarunt. Cum igitur cibus iſte quam maxime bellicis laboribus deditis, pronunciante ipſo Ariſtotele noſtro, adeo conducat, & probe hoc ipſũ obſervarint majores noſtri, hinc adeo videmus, recte eos hac quidem in parte ſcopo ſuo conſuluiſſe.

XI. Præterea quoque frigoribus tolerandis pueros aſſvefieri debere recte cenſet Ariſtot. l. c. his verbis: Συμφέρει δὲ εὐθὺς καὶ πρὸς τὰ ψύχη συνεθίζειν ἐκ μικρῶν παίδων: τοῦτο γὰρ καὶ πρὸς ὑγίειαν, καὶ πρὸς πολεμικὰς πράξεις εὐχρηστότατον. Διὸ παρὰ πολλοῖς ἐστὶ τῶν βαρβάρων ἔθος, τοῖς μὲν εἰς ποταμὸν ἀποβάπτειν τὰ γιγνόμενα ψυχρὸν τάτον, τοῖς δὲ, σκέπασμα μικρὸν ἀμπισχεῖν: οἷον, Κελτοῖς. Πάντα γὰρ ὅσα δυνατὸν ἐθίζειν, εὐθὺς ἀρχομένων βέλτιον μὲν ἐθίζειν. Ex quibus multo elegantiſſimis Ariſt. noſtri verborum oraculis colligimus, à teneris pueros duriciei & frigoribus aſſvefaciendos eſſe, ne ſcilicet fiant molles & delicatuli. Et ſane frigoris tolerantiam cordatiſſimi Autores in militibus & belli ducibus, æque ac alias virtutes requirunt. Claudianus 3. Conſulatu Honorium laudat, eo quod edoctus fuerit:

Frigora ſæva pati, gravibus non cedere nimbis,
Eſtiva potare nives &c.

Et rurſus in divino illo carmine, quo Stiliconis laudes perſequitur, ſic elegantiſſime canit l. 1.

———— *Quoties ſub pellibus egit*
Edonas hyemes & tardi flabra Bootæ

Sub dio Rhiphæa tulit, cumq; igne propinquo
Frigora vix ferrent alij, tunc triste rigentem
Danubium calcabat eques, nivibusq; profundum
Scandebat cristatus Athon; lateq; corusco
Curvatas glacie sylvas umbone ruebat.

Cum itaque hanc virtutem adeo extollant nobilissimi quiq; que scriptores, quod multis præterea exemplis clarum fieri poterat, hinc non parum bellicis rebus eam conducere merito statuimus, quod etiam Aristoteles h. l. fatetur, Quapropter Poëtæ Martem bellorum Deum adhuc tenerum plantas suas frigidissimo Thraciæ fluvio, Strymone, abluisse fabulantur, qua re nihil aliud indigitare voluerunt sapientissimi Mortales, quam militem frigoribus exsuperandis aptum esse debere. Hoc autem cum bene advertissent Majores nostri, non mirum est, à teneris (uti Græci ajunt) unguiculis eos id operam dedisse teste Tacito & alijs, *ut frigora & inediam ferre* possent. Non autem hæc frigoris exsuperantia tantum virtuti bellicæ (ut Aristot. recte monet,) sed & acquirendo & tuendo corporis robori, ac sanitati cum primis conducit, & vero ad munia quævis militaria dextere exsequenda, corporis robur haud parum proficere, omnium pene calculo firmatum est. Hac itaque etiam in parte bene rebus suis prospexerunt, & egregiam laudem sunt promeriti Majores nostri.

XII. Recensct autem Arist. noster duos potissimum modos, quibus hoc fieri consueverit. Dicit autem quosdam Barbaros, quos ille Celtas vocat, nos merito cum doctissimo Piccarto, Majores nostros, præsertim Rheno proximos fuisse conjicimus, recens natos infantes εἰς ποταμὸν ἀποβάπτειν ψυχρόν. *Claud. 2. in Ruff. sic canit:*

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Id etiam addendum puto, duabus maxime de causis id eos

fecisse,

fecisse, quoniam scilicet primo existimabant, se hoc modo explorare posse, anne etiam ex legitimo conjugio natus ille infans foret. Iulianus Imperator in Epist. ad Antiochum Misopogona: *Spurij, inquit, cum primum nati sunt, fluminibus superponuntur, ac spurios quidem mergi, legitimos aquis innatare ferunt. Vnde non inelaganter* Nonnus in Dionysiacis Rhenum vocat ἐλεγχίγαμον. Nec defuere, monente Lipsio, qui Rhenum den Rhein/ quasi purgatorem sunt interpretati, quod pura conjugia indicaret. Altera porro infantes fluvio mergendi causa hæc erat, ut statim in ipso vitæ limine (uti sic dicam) duriciei & frigoribus natos suos assvescerent. Quæ res & ad valetudinem multum prodest, & ad munera militaria, ut etiam antea diximus, aliasque vitæ necessitates commode obeundas & ferendas. Et hæc de primo quidem modo dicta sic sufficiant. Alter porro modus est, σκέπασμα μικρὸν ἀμπισχεῖν, exiguum recenter natis inducere amiculum, tantum ut paullum frigora ferre addiscant. Quod majores nostri non tantum in lucem modo editis, sed & adultis promiscue omnibus, nullo habito sexus aut ætatis discrimine fecerunt. Philippus Cluverius, vir alias undiquaque doctissimus, & rerum Germanicarum indagator sollertissimus, in Antiqua sua Germania, conatur nobis persuadere, majores nostros plerosque nudis incessisse corporibus, & ita quoque depingi eos curavit, quod sane, (pace summi Viri dixerim) est contra omnium antiquorum testimonia, qui aliquem ijs, quamvis perquam æstivum tribuunt amictum. Et sane adversus asperitatem coeli, & frigidi Jovis injuriam satis muniti esse non potuissent, siquidem omnino intecti fuissent. Tenui itaque vestitu induti fuerunt, & testis hujus rei locupletissimus inter alios est, *Cornel. noster, qui ita capite 17. de moribus Germanic: Tegumen omnibus sagum fibula*

aut

aut si desit, spina consertum, cætera intecti. Etiam ferarum pellibus investitu usi fuerunt, teste eodem Tacito, cum quo *Iulius Cæsar l. 6. de bello Gallico* consentit: *Pellibus*, inquit, *aut parvis rhenorum tegumentis utuntur, magna corporis parte nuda.* Et rursus l. 4. ejusd. belli hæc verba habentur: *In eam se consuetudinem adduxerunt, ut locis frigidissimis, neque vestitus præter pelles habeant quicquam (quarum propter exiguitatem, magna est corporis pars aperta) & laventur in fluminibus. Nec alius* (verba sunt Cornelij nostri) *fœminis quam viris habitus, nisi quod fœminæ sæpius lineis amictibus velantur, eosq; purpura variant, partemq; vestitus superioris in manicas non extendunt, nudæ bracchia ac lacertos, sed & proxima pars pectoris patet.* Magna igitur ex parte nudati fuerunt tam viri quam fœminæ. Fecerunt itidem hoc olim multæ aliæ gentes, bellicis laboribus deditæ, quas omnes hic recensere, pretium operæ non videtur. Est vero egregia militis virtus, frigoribus & horridæ tempestati, si quando necessitas exigat non cedere; probe hoc olim âdvertisse videtur fulmen illud Mavortis, Hannibal, qui milites suos â meridie & sole venientes, adeoque frigorum impatientes, antequam horribile illud ad Trebiam prœlium cum Romanis aggrederetur, callido artificio adversus frigus perferendum munivit. Sic enim Lucius Florus, Romanæ historiæ Epitomator longe elegantissimus & veracissimus: *Tunc callidissimi*, inquit, *hostes frigidum & nivalem nacti diem, quum se ignibus prius, oleoq; fovissent, (horribile dictu) homines à meridie & Sole venientes, nostra nos hyeme vicerunt.* Nec tantum ad frigus tolerandum facit, nudato ita corpore incedere, sed etiam robori corporis, & compactæ membrorum firmitati haud parum conducit, non autem solum frigus corpora reddit compactiora, sed etiam ipse Sol, quorum corpora radijs suis penetrat, eorum ossa duriora & magis

solida

ſolida reddit, itaque duplex inde commodum ſuboritur. Narrat *hiſtoriæ parens Herodotus in Thalia c. 12.* de Perſis & Ægyptijs, hanc miratu dignam hiſtoriam. Cum Cambyſes Rex Perſarum Ægyptijs bellum feciſſet, & cum illis acie decertaſſet, eorumq; qui ab utrâque parte ceciderant, oſſa, ſoliditate & duritie adeò differebant, ut Perſarum quidem capita ad minimum digiti impulſum diſſilirent Ægyptiorum vero nec ipſo lapidis ictu perfringerentur. Cujus rei cauſam Autor hanc allegat, quod AEgyptij ſemper nudatō ad Solem capite inceſſerint, Perſæ vero pileos geſtarint, ipſa Herodoti verba huc apponi merentur; quæ ita habent: Αἱ μὲν τῶν Περσέων κεφαλαὶ εἰσι ἀσθενέες, οὕτω, ὥστε, εἰ θέλεις ψήφῳ μούνῃ βαλέειν διατετρανέεις. Αἱ δὲ τῶν Αἰγυπτίων, οὕτω δή τι ἰσχυραὶ, ὡς μόγις ἂν λίθῳ παίσας διαῤῥήξειας. Αἴτιον δὲ τούτου τόδε ἔλεγον (καὶ ἐμέ γ' εὐπετέως ἔπειθον) ὅτι Αἰγύπτιοι μὲν, αὐτίκα ἀπὸ παιδίων ἀρξάμενοι ξυρεῦνται τὰς κεφαλὰς καὶ πρὸς τὸν ἥλιον παχύνεται τὸ ὀστέον. Τὠυτὸ δὲ τοῦτο καὶ τοῦ μὴ φαλακροῦσθαι αἴτιον ... Τοῦτοισι μὲν δὴ τοῦτο ἐστι αἴτιον ἰσχυρὰς φορέειν τὰς κεφαλάς. Τοῖσι δὲ Πέρσῃσι ὅτι ἀσθενέας φορέουσι, αἴτιον τόδε. σκιητροφέουσι ἐξ ἀρχῆς, πίλους τιάρας τι φορέοντες. Denique ſi ita tenui veſte quis amiciatur, tum liberius excreſcit, & ad juſtam magnitudinem facilius pervenit. Hinc adeo elici poteſt, cum tot tantaque commoda hanc nuditatem commendent, recte feciſſe majores noſtros, quod ita tenuiter fuerint veſtiti.

XIII. Illud in noſtris Majoribus meritò quis reprehendere poſſit, quod quemadmodum frigora & inediam tolerare potuerint, ita ad ſitim æſtumque patiendum indociles fuerint. Quæ ſane non minima virtutis militaris laus habetur, & â doctiſſimis quibuſque ſcriptoribus mirum in modum tantum non in cœlum extollitur. Peregregijs idipſum verſiculis in ante landato Heroë *commendat Silius Italicus l. 1. de bello Pun. ſecundo*, qui ita habent:

Nec pulvere fessum
Agminis, ardenti labefecit Sirius astro,
Flammiferis tellus radiis cum exusta dehiscit,
Candentiq; globo medius coquit æthera fervor,
Fœmineum putat inventa jacuisse sub umbra
Exercetq; sitim, & spectato fonte recedit.

Quocirca quamvis hac in parte non immerito vapulent Germani nostri, attamen aliquam mihi quodammodo excusationem meriti videntur, quippe cum plerique frigido sub Iove positi, adeoque perferendo æstui tantopere non illaborarint. Germaniam enim nostram, respectu quidem Hispaniæ, Galliæ, Italiæ, maxime versus Arctum spectare, neminem poterit præterire, quapropter bene Tacitus, apud eos *plurimum hyemem occupare*, ait. Quod sitis impatientiam attinet, eos cum omnibus alijs gentibus ac nationibus bellicosis hoc vitium commune habuisse, adeoque minorem hujus rei culpam in eos redundare constat.

XIV. Et hactenus quidem ad ductum Arist. nostri quem in omnibus merito nobis proponimus, majorum nostrorum infantiam contemplati sumus, eamque scopo ipsorum satis accommodatam fuisse intelleximus. Quod puertiam & reliquos adolescentiæ annos attinet, non temere legimus, eos ullis exercitijs fuisse imbutos, quod tamen longe aliter apud Romanos & Græcos fiebat, ibi enim pueri, adolescentes, literis, Musicæ, palæstræ, operam dabant. Vnde & Terentianus ille Parmeno in Eunucho sic ait: *Fac periculum in literis*
Fac in palæstra, in Musicis, quæ liberum
Scire æquum est adolescentem.

Quanquam Romani non tam musicam amarunt quam potius contempserunt, & gravi viro indignam judicarunt. Et vero refertur de quodam Romano Imperatore, seu duce bel-

ce bellico, cum filium eleganter admodum cantantem audivisset, in hæc verba prorupisse: *Nonne te pudet, quod tam scite canas.* Attamen reliqua illa exercitia cum Græcis pleraque comunia habuerunt. Majores nostri hisce gymnasticis non fuere dediti, nulla apud eos palæstra, nulla certamina Olympiaca, nullus campus Martius. Et sane non tam exercitio corporis vacarunt adolescentes Germanici, quam servilibus insuper operibus adhibiti fuerunt. Diserte hac de re Tacitus: *Dominum*, inquit, *& servum, nullis educationis deliciis dignoscas. Inter eadem pecora, in eadem humo degunt, donec ætas separet ingenuos, virtus agnoscat.* Quem morem laudaverit quis an vero atro potius carbone dignum judicarit equidem primo quidem intuitu haud parum ambigi poterat. Romanis & Græcis hoc olim in more positum non fuisse antea probavimus; habemus itaque hic diversa diversarum gentium attamen idem pro scopo habentium instituta. Romani enim & Græci, qui nullum alium, quam Majores nostri scopum agnoverunt, cum Iuventutem suam bellis quam maxime aptam cuperent, nec melius & accommodatius remedium huic rei invenirent alterum, illam palæstræ operam dare, in luctando, currendo, & hujusmodi exercitijs excellere voluerunt, ut ita paullatim periculis & laboribus bellicis assvescerent, quia exercitia hæc & acquirendo corporis robori, & virtuti militari conducere sunt arbitrati. Et sane egregie hoc ipsum commendat *Arist. l. 8. Pol. c. 4.* si quidem cum aliquo modo fiat, & justos limites non excedat, rephrehendit enim Locedæmonios, quod nimis multum heic rei tribuerint, adeoque cives suos, ut ille ait, θηριώδεις fecerint. Maxime etiam hæc exercitia ita debent institui, ne corporibus obsint & crescendi vigorem impediant, quod etiam ipse *Arist. l. c.* monet.

Majoribus nostris nulla ejusmodi exercitiorum genera fuere cognita, ideoque ut illi haberent, quibus natos suos futuris laboribus & periculis bellicis asvescerent, hoc instituto usi fuerunt, ut scilicet pueri & addescentes, à teneris duriciei & patientiæ studerent; & ita nullum deinceps discrimen sua virtute majus æstimarent. Qua fini etiam Lacedæmonii, illos, qui nondum ex ephebis excesserant, ad aram Leucophrydis Dianæ, quæ vocabatur, deductos, durissimis verberibus afficiebant, nec pausam hujus rei faciebant, priusquam totum corpus sanguine passim nataret, adeo quidem ut multi præ acerbissimo dolore exspirarent. Qui tamen mos multis hodie, & quidem merito, crudelitatis nomine accusatur, & huic utique longe præfero illud majorum nostrorum institutum, quippe qui ἐκ προσαγωγῆς, uti *Aristot. l. 7. Polit. c. 17.* ait, paullatim pueros suos dura pati docuerunt. Et profecto si quidem hanc ipsam antiquorum Germanorum educationem cum altera illa Romanorum & Græcorum conferas, simul etiam utrumque scopum probe consideres, non poteris non primas huic partes concedere. Hæc enim Germanorum effecit, ut nulli vitæ periculo sese subduxerint nullum à se discrimen esse alienum putarint, qua in re egregie finem suum sunt assecuti. An id etiam Romanorum & Græcorum palæstra præstiterit, aut præstare potuerit, nunc non disputo. Certe unicus Thebanæ rei Atlas, & summus belli Dux Epaminandas apud Nepotem cives suos sic alloquitur. *Si principes Græciæ,* inquit, *esse vultis, castris vobis utendum est non palæstra.* Literarum & Musices studium data opera jam prætermitto, neque enim ad scopum illorum obtinendum hoc quicquam fecit. Cum literæ potius sint artes pacis ac proinde in bello aut nihil aut certe parum valeant, Adde quod ma-

jores

jores noſtri, utpote Barbari, literarum ſecreta planè ignorarint nec legere quidem aut ſcribere potuerint.

XV. Quamvis itaque hac palæſtra, & hiſce ludicris exercitiis, non fuere ad res bellicas præparati, non tamen alia illis media defuerunt; quibus jam Iuvenes & armis inſtructos melius exercerent. Audiemus enim ex Tacito noſtro, Principes Iuventutis Germanicæ, ſemper aliquo delecto Iuvenum globo fuiſſe cinctos, qui inter ſeſe de virtute & primo apud principem ſuum loco decertarent: ita enim Tacitus: *nec rubor*, inquit, *inter comites adſpici: Gradus quin etiam & ipſe comitatus habet, judicio ejus, quem ſequuntur. Magnaq; & comitum æmulatio, quibus primus apud principem ſuum locus.* Imo quod magis adhuc mirere, ipſi principes inter ſeſe certarunt, uter alterum numero acerrimorum comitum ſuperaret, *quod fuit in pace decus, in bello præſidium, Maxime enim hi legationibus adhibiti fuerunt, & ipſa plerumq; fama bella profligarunt.* Et hoc mirum in modum excitavit ardorem animorum juvenilium, & virtutem bellicam. In proelio comites pro principe ſuo certarunt, ipſi Principes virtute vinci in turpiſſimis habuerunt, ideoque & inter ſe veluti, & cum hoſte decertarunt. Verum ſcilicet illud eſt Paterculi dictum *l.1. c.ult.* ubi: *Alit*, inquit, *æmulatio ingenia, & nunc invidia nunc admiratio incitationem accendit.* Hæc autem omnia egregie ipſorum ſcopo reſpondere exinde manifeſtum eſt. Vſque autem adeo quietis impatientes fuerunt Iuvenes illi, ut *ſi quando civitas illa, in qua orti eſſent, longa pace & ocio torperet, ultro eas nationes, quæ tum bella gerebant, peterent.* Fecerunt autem hoc ideo, ut in perpetuo exercitio bellico permanerent, nec domi longo ocio victi deſides fierent. Illud cum primis æqua recti judicii lance perpendi debet, an ſcilicet hoc ex uſu iſtius Reip., cujus erant Iu-

venes hi, fuerit nec ne, res enim periculo carere mihi non videtur. Quoniam autem in omni beata Rep. illud magnopere cavendum est, ne cives fiant desides & ignavi, sed ut semper aliquid agant, in illa certe Rep., quæ in studio bellico versatur, quam maxime hoc præcaveri debet, desidia enim uti omni societati, ita præ reliquis, bellicis rebus deditæ obest;

Ocium Reges prius & beatas
Perdidit urbes.

Omni itaque conatu hoc agendum est, ut civibus torpor ille excutiatur. Ponendum quoque est, ad studia bellica institui & idoneum reddi neminem, nisi in ipsa militia, posse: necessum itaque erit, ut in aciem procedat, ibique sese in armis exerceat. Hoc ita firmiter posito, ab altera tamen parte periculum est, ne Iuvenes illi, siquidem pro rata ipsorum voluntate cuivis operam suam collocent, Reip. eripiantur. & ita quemadmodum olim Perides ajebat, pulcherrimum totius anni tempus, Ver scilicet, de mundo tollatur. Id ut evitetur magna certe cautela opus erit, neque ex usu fore videtur, ut Iuvenibus istis liberrimum hujus rei arbitrium permittatur, sed ut publica, istius civitatis, cujus sunt cives, autoritate militent, debent itaque nomina sua apud Magistratum, antequam in militiam proficiscantur, profiteri. Quod præceptum hodierno quoque tempore cum primis egregie observant Helvetii, qui tranquillatis in patria rebus, operam suam promiscue & Hispaniæ & Galliæ Regibus collocant, nec tamen, nisi autoritate publica armati stipendia faciunt, haud enim unquam licitum est in Helvetia, aut Hispano citra hanc autoriiatem publicam militem legere, aut Helvetio, operam suam absque hac locare. Hinc adeo fit, ut necessitate aliqua ingruente, Helvetijs nunquam exer-

citatus

citatus desit miles, quippe, cum tempus postulat, militem suum ipsi revocare possunt. Anne autem Majores nostri aliqua hac in re cautela usi fuerint, nec ne, in proclivi non est affirmare, illud tamen asserere non dubitamus; Iuvenes illos non intellecta principis sui voluntate, operam suam peregrinis non addixisse, quod etiam sufficere potuit.

XVI. Neque vero etiam illum morem silentio prætereundum esse puto, quo usi fuerunt in armandis Iuvenibus illis, non licuit enim cuiquam Iuveni ingenuo pro lubitu suo arma capere. Innuit id etiam exercitij hujus nostri prora & puppis *Corn. Tacit. c. 13.* cum ita inquit. *Arma sumere, non ante cuiquam moris, quam civitas suffecturum probaverit, tum in ipso concilio vel principum aliquis, vel pater vel propinquus scuto frameaq; Iuvenem ornant, hæc apud illos toga, hic primus Iuventæ honos, ante hoc domus pars videntur, mox Reipubl.* Quod profecto institutum summis ego laudibus extollendum puto multum enim ad virtutem bellicam consequendam idipsum profuisse arbitror, quia civitas non ante quemquam armis induebat, quam se tanto honore dignum gessisset, & virtute mereri videretur. Apud Lacedæmonios non ante juventus arma accipiebat, quàm militatum iret, & quod apud Majores nostros in concilio à principibus aut propinquis, illud apud eos à matre Lacæna fiebat, quæ clypeo filium obarmans, his cum verbis alloquebatur: ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς. Cui Sportanorum instituto, longe illud majorum nostrorum præfero, hi enim in publico concilio, talem Iuvenem scuto frameaq; ornabant. Quod sane ad æmulationem virtutis haud exiguum attulit momentum, reliqui enim Iuvenes, qui nondum hoc honore digni judicabantur, & armigeri duntaxat erant, hac re mirum in modum incendebantur. Non tantum autem tum

tem-

temporis hoc apud Germanos obtinuit, sed multis post seculis illud adhuc fuit observatum. Legimus enim fortissimum Imperatorum Fridericum Ænobarbum, filium suum Henricum in plenis comitijs, armis induisse, quod factum fuit seculo post N.C. duodecimo. Hodie autem mos ille in Germania plane exspiravit & qui hodie in Principum aut Ducum aulis ex ephebis excesserunt, adeoque tractandis armis apti habentur, colapho solent excipi, qui tamen mos â Romanis ad nos devenit, qui hoc modo mancipia sua libertati reddebant, uti testatur *Claudianus 4. Hon.* An autem majores nostri certum aliquod ætatis tempus exspectarint, non est integrum, mihi id magis probatur, illos non tam annos quam virtutem Iuvenum respixisse, quod etiam Taciti verba innuere videntur cum *neminem prius arma sumere* inquit, *quam civitas suffecturum probarit.*

XVII. Iam illud pulchrum, quod Autor noster de singulari & pene incredibili majorum nostrorum castimonia affert, quod scilicet nimis maturas contrahere nuptias, nefas habuerint. Verba ipsa merito huc transcribimus: *Sera*, inquit *Iuvenum Venus, eoq; in exhausta pubertas, nec virgines festinantur, eadem Juventa, similis proceritas, pares validiq; miscentur, ac robora parentum liberi referunt.* Hæc mehercules Cornelij verba arguunt, majores nostros hac quidem in parte omnibus, etiam totius terrarum orbis gentibus longe esse præferendos, neque enim hoc de ullo alio populo aut natione legemus. Et hac in re Respubl. nostra Germanica, utut inculta ac barbara, omnibus alijs, quotquot sunt Rebuspublicis palmam præripit. Nec solus Tacitus de Majoribus nostris, sed Iulius quoque Cæsar l. 6. de Bello Gallico idipsum asserit, his verbis: *Qui diutissime*, inquit, *impuberes permanserunt, maximam inter suos ferunt laudem; hoc ali staturam, ali hoc vires, nervosq; confirmari putant.*

putant. Intra annum vero vigesimum fœmina notitiam habuisse, in turpissimis habent rebus. Vſque adeo caſta fuit Gens Germanica! quantum tamen hodie ab illo more plerique abſimus, id vero vel lippis & tonſoribus notum eſt, cum mero meridie clarius idipſum conſtet. Nunc ſcopum illorum cum inſtituto hoc conferamus, & num ſatis bene hac in parte rebus ſuis conſuluerint, videamus. Recte autem ſummus *Ariſtot. noſter, l. 7. Pol. c. 16.* ubi matrimonij tempus definit, hoc etiam inprimis bono Legislatori attendendum eſſe monet, ne aut præmaturas, aut nimis etiam ſeras cives ipſius ineant nuptias. Vtrumque autem maximo cum incommodo, & totius Reipubl. detrimento conjunctum eſſe demonſtrat. Hac enim re Iuvenum corpora exhauriuntur, naturalis calor diſſipatur, adeoque multum nativo robori decedit; uti ad juſtam ſtaturam minime excreſcere queant. Quid? quod infantes illi ex ejuſmodi conjugijs nati, fiant tenero & invalido corpore, unde ſequitur tandem, ut aut præcoci fato rurſus abripiantur, aut ſi in vivis permanſerint, & adoleverint, infirmis & valetudinariis civibus Reſpubl. laborare incipiat, dum liberi parentum robora minime referant. Vnde Agamemnon apud *Tragicum Senecam Act. 2.* cum Pyrrhum inſigni aliqua vellet contumelia notatum, hoc ei tanquam crimen obijcit.

Ex virginis concepte furtivo ſtupro,
Et ex Achille nate, ſed nondum viro.

Et ſane ex paruis & invalidis etiam ſimiles prognaſci liberos, in confeſſo, uti arbitror, erit, quod probe olim notarvnt Lacedæmonij, qui Regem ſuum ideo multarunt, quod parvam uxorem ſibi matrimonio ſumpſiſſet, tanquam qui non tam βασιλεῖς, quam βασιλίσκους illis obtrudere tentaret, quod recenſet Plutarchus in libello περὶ

παίδων

παίδων ἀγωγῆς *Vt enim in equis est Patrum virtus*, teste Horatio, ita quoque imbecillia eorundem corpora solent referre. Vid. Amplissimus *Dn. Præses in ante laudato lib. de habitu corp. Germ. p. 101.* Hæc autem omnia extreme perniciosa esse, cum alijs omnibus Rerump. formis, tum præcipuè iis, quæ gloriam bellicam aucupantur nescio an non quivis cordatus mecum judicarit: Et verò quantum aliæ gentes bellicæ bono corporis habitui deferant ex supra dictis facilis conjectura capietur. Hoc tamen excipimus si forsan Resp. aliqua civium inopia laboret, nonnihil hac in re posse conniveri, imo tum præcocia connubia quam maxime debent permitti. Modernus Hispaniæ Rex, quod Regnum suum coloniis huc illuc deductis exhaustum videat, maturas nuptias ineuntibus & quam multos liberos procreantibus certa quædam præmia constituit, & immunitates pollicetur. Est etiam apud antiquos lex quædam quæ vacationem ab oneribus publicis, parentibus πολυτέκνοις defert. Nimis porro seras contrahere nuptias, ex usu quoque non videtur, & reprehendit hoc cum primis *Aristot. l. c.* Medium autem majores nostros hac quidem in parte egregie observasse, & scopo suo quam optime prospexisse, certum est.

XIIX. Nec vero ipsa jura matrimonialia ab hoc instituto seu scopo illorum aliena fuisse deprehendimus. Non enim maritus sponsæ suæ munera obtulit *ad delicias muliebres quæsita; nec quibus nova nupta comaretur, sed boves & froenatum equum cum framea gladioq;.* Addit autem egregie Tacitus hanc causam. *Ne se mulier extra virtutum cogitationes extraq; bellorum casus putet, ipsis incipientis matrimonii auspiciis admoneri, venire se laborum periculorumq; sociam, idem in pace idem in proelio passuram, ausuramq;. Hoc junctos boves, hoc paratum equum, hoc data arma denunciare.* Docuerat

cuerat autem ſuprà Tacitus, uxores maritos ſuos in proelia comitari, quem morem infra examinabimus. Apud Romanos præſertim ſequioris ævi longe aliter ſeſe res hæc habebat, ibi enim maritus uxori munera ad delicias muliebres quæſita offerebat, hoc autem à ſcopo bellico quam maxime alienum fuiſſe, nemo certe niſi aut extreme malus, aut plane ſtolidus negaverit. Proinde & hic mos laude ſua non caret.

XIX. Ad inſtituta porto domeſtica & modos acquirendi quod attinet, & num hæc quoque ſcopo ipſorum fuerint accommoda, nunc etiam brevibus conſideremus. Duplicem autem acquirendi modum, alium naturalem, alium artificialem eſſe peregregie inculcat *Ariſtot. l. 1. Pol. c. 4.* Artificialem quod concernit, parum hunc ad ſe pertinere putarunt majores noſtri, utpote qui maxime in acquirenda pecunia eſt accupatus, pecuniam autem & divitias illas artificiales plane contempſit antiqua Germanorum virtus, quod etiam ſupra demonſtravimus. An hoc fini ipſorum fuerit congruum, judicabit C. Iul. Cæſar. qui libro 8. de Bello Gallico ſic ſcribit: *Ne qua*, inquit, *oriatur pecuniæ cupiditas ex qua re factiones diſſenſionesq; naſcuntur, ut animi æquitate plebem contineant, cum ſuos quiſq; opes cum potentiſſimis æquari poſſe videat.* Quæ verba ex ipſo civilis prudentiæ meditullio ſunt deſumpta, & cum his egregie conſentit *Ariſtot.* Cum itaque ex cupiditate divitiarum oriantur factiones, profecto neceſſe eſt, interire Reſp., maxime autem populares, in *quibus inimicitiæ periculoſiores ſunt juxta libertatem*, & inter arcana tyrannica ab *Ariſtot. l. 5. Pol.* recenſetur, inter ſubditos ſerere lites. Adde quod divitiæ illæ plerumque cum aliorum injuria veniant conjunctæ, ex injurijs autem oriuntur querelæ, ex querelis porro diſcordiæ civiles. Et ſane has Rerump. formas

interitui quam proximas esse, ubi qui ditissimus est, optimus habetur, jam pridem in confesso est. Quid? quod alias inexpugnabiles istac re sola superatas fuisse legimus.

Ἁ φιλοχρηματία Σπάρταν ἑλοῖ, ἄλλο δὲ οὐδέν.

Memorabile est, quod *Autor Noster c. 44.* De Suonibus exemplum refert: *Est apud illos*, inquit, *& opibus honos, eoq; unus imperitat, nullis jam exceptionibus, nec precario juer parendi.* Tantum scilicet libertati officit sacerrimus ille divitiarum ardor. Nec Nobis illud obstare videtur, quod *Aristot. l. 7. Pol. c. 8.* ait: ὑπάρχειν δεῖν ἔτι καὶ τινα χρημάτων εὐπορίαν, ὅπως ἔχωσι καὶ πρὸς τὰς καθ' αὑτοὺς χρείας, καὶ πρὸς πολεμικάς. Non enim modicum pecuniæ usum, sed insatiabilem duntaxat ejus cupiditatem damnamus. Majores nostros ad commercia quam maxime necessaria, & propter indigentiam humanam instituta, nummo saltem usos fuisse supra fuit probatum. Et vero artificialem hunc acquirendi modum recte eos neglexisse, ac proinde hic etiam suis rebus quam optime consuluisse, asserere nulli dubitamus.

XX. Naturalibus itaque divitijs, quibus omnino carere non potueruut, contenti, victum quam maxime sibi ex animalibus tam mansuetis quam feris compararunt. Agriculturæ non multum studuerunt, eo quod majorem hoc vitæ genus laborem requireret, erant enim majores nostri pacis tempore, somno ciboque dediti, adeoque labores graves, quantum poterant, fugiebant, & à sese removebant. *Nec arare terram* (verba sunt Autoris nostri) *aut exspectare annum tam facile persuaseris, quam vocare hostes, & vulnera mereri, pigrum quinimo & iners videtur, sudore acquirere, quod possis sanguine parare. Quotiens bella non ineunt, multum venatibus, plus per ocium trasigunt dediti somno ciboq;.* Quibus Taciti verbis adstipulantur hæc *Iulij Cæsaris l. 6. de Bell. Gall. Agricultura*, inquit, *non student, majorque pars vi-*

ctus

ctus eorum, in lacte & caseo, & carne consistit. Quæ loca id quod volumus præ se ferunt; vitam autem postoralem ad res bellicas magis accommodatam esse, quam illam, quæ in agri cura vertitur, exinde liquet; quod & facilior victus ex pecore quam agricultura potest parari, neque adeo multum fatigantur homines pastores, quam qui rus exercent, aut ut Tacitus loqui amat *agris ingemiscunt*. Iam vero multis laboribus militum corpora exhauriri & frangi minime debere, extra omnem dubitationis aleam situm esse, nobis persuademus. Porro quoque, qui vitam pastoralem vivunt, plus temporis bellicis reb' impendere possunt; & apud Ægyptios, cum pastorum numerus adeo crevisset, aliquoties ab ijs Resp. fuit sollicitata. Primos quin etiam Romanæ gentis conditores pastores fuisse, quis ignorat? Quapropter merito hanc illi præferimus, & hic etiam majores nostros sibi non defuisse, recte judicamus.

XXI. Diximus supra, non ex cicuribus tantum, sed & feris animalibus victum sibi quæsivisse majores nostros. Multum igitur fuerunt in venationibus, & testantur hoc multi scriptores, qui hac de re aliquid literarum monumentis consignarunt. *Quoties bella non ineunt* (ante adductis Taciti verbis utor) *multum venatibus plus per ocium transigunt.* Idem de Fennis c. ult. sic scribit: *Venatus viros pariter ac fœminas alit.* Facit huc etiam *Cæsar l. 6. de Bello Gallico. Vita omnis*, inquit, *in venationibus & in studiis rei militaris consistit: à parvulis durici ei ac labori student.* Nec vero modo accurate rem ponderemus, hæc ipsa res ipsorum scopo abludit, olim enim bellicosissimas gentes venandi studio deditas fuisse ex antiquorum monumentis constat, quæ omnia jam quidem excutere supersedemus. Illud certe ab omnibus concedi solet, venandi studium esse veluti exercitium aliquod bellicum, facit etenim homines ριψοκινδύνους,

 ac mul-

ac multis præterea commodis ſcatet. Habetur eleganti ſſimus hac de re apud *Xenophontem*, apem illam Atticam, *l. 1. Cyropæd.* locus, quem non poſſum non huc apponere, ipſa autem Autoris Græca verba ſic habent: Διὰ τοῦτο, inquit, δημοσίᾳ τοῦ θηρᾶν ἐπιμέλονται, καὶ βασιλεὺς ὥσπερ καὶ ἐν πολέμῳ, ἡγεμὼν αὐτοῖς ἐστι, καὶ αὐτός τε θηρᾷ, καὶ τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖται, ὅπως ἂν θηρῶσιν. Ὅτι ἀληθεστάτη δοκεῖ αὕτη ἡ μελέτη τῶν πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι. Καὶ γὰρ πρῲ ἀνίστασθαι ἐθίζει καὶ ψύχη καὶ θάλπη ἀνέχεσθαι. Γυμνάζει δὲ καὶ ὁδοιπορίαις καὶ δρόμοις. Ἀνάγκη δὲ τοξεῦσαι θηρίον, καὶ ἀκοντίσαι, ὅπου ἂν παραπίπτῃ καὶ τὴν ψυχὴν δὲ πολλάκις ἀνάγκη θήγεσθαι ἐν τῇ θήρᾳ, ὅταν τι τῶν ἀλκίμων θηρίων ἀνθιστῆται. Παίειν μὲν γὰρ δεῖ τὸ ὁμόσε γιγνόμενον, φυλάξασθαι δέ τε τὸ ἐπιφερόμενον. ὥστε οὐ ῥάδιον εὑρεῖν τι, ἐν τῇ θήρᾳ ἄπεστι τῶν ἐν πολέμῳ παρόντων. Cum his quam optime congruit *Iulius Pollux præfat. l. 5. ad Commodum*, qui locus an modo laudato Xenophontis non merito ſit præferendus, haud parùm dubito: Κυνηγεσιῶν, inquit ille, σοι προσήκει μέλειν, ὅτι τοὐπιτήδευμα ἡρωϊκὸν καὶ βασιλικὸν, καὶ πρὸς εὐσωματίαν ἅμα καὶ εὐψυχίαν ἀσκεῖ, καὶ ἔστιν εἰρηνικῆς τε καὶ καρτερίας ἅμα καὶ πολεμικῆς τόλμης μελέτημα, πρὸς ἀνδρείαν φέρον, ῥωμαλέον τε εἶναι γυμνάζει δὲ ποδώκην, καὶ ἱππικὸν καὶ ἀγχίνουν καὶ φιλεργὸν, εἰ μέλλει καθαιρήσειν καὶ τὰ ἀνθιστάμενα ἀλκῇ, καὶ τὰ ὑποφεύγοντα τάχει καὶ τὰ ἀποστῶντα ἀφ' ἵππου, καὶ συνετὰ σοφίᾳ, καὶ τὰ λανθάνοντα ὑπονοίᾳ, καὶ τὰ κρυπτόμενα χρόνῳ, καὶ νύκτωρ προσαγρυπνῶν καὶ μεθ' ἡμέραν ἐπιπονῶν. Hinc quoque apud Claudianum venationis ſtudium in Stilicone collaudatur. Non autem exiſtimandum eſt, quaſi ſolos tantum lepores, aut ejuſmodi pavidum animal, quod etiam ad quemvis foliorum ſtrepitum exhorreſcit, venati fuerint, ſed apros, urſos, leones & hujus generis terribilia animalia ſectati fuerunt. Et apud *Virgilium* IV. *AEneid.* parvulus ille AEneæ filius Aſcanius obvium ſibi dari vult aprum, *aut fulvum deſcendere monte leonem.* Cum itaque tot & tanta commoda ſe-

da secum trahat venatio, recte majores nostros fecisse quod exercitio huic adeo multum operis impenderint, ex allatis modo nobilissimorum Autorum testimonijs satis superque probatum est. Nulli autem venandi jure aut libertate tum temporis quidem exclusi fuerunt, quod tamen ipsum hodie longe aliter, & quidem recte sese habet, quia per mille & quod excurrit annos, inter regalia, venatio numerari cœpit, magnis quoque insuper incommodis, siquidem cuivis permittatur, res illa laborare videtur.

XXII. Magnam partem etiam latrocinijs victitarunt veteres nostri Germani, quod cum multis alijs barbaris, attamen bellicosis gentibus commune habuerunt. *Thucyd. l. 1. Belli Pelop.* Græcos omnes etiam, ante, quam morum cultura eos mitigaret, rapto vivere solitos fuisse testatur, & referta est ejusmodi exemplis antiqua historia: de majoribus nostris *l. 6. de Bell. Gall. Cæsar* hæc habet: *Apud eos, latrocinia*, inquit, *nullam habent infamiam, quæ extra fines cujusq; civitatis fiunt, atque juventutis exercendæ, desidiæ minuendæ caussa fieri prædicant.* Eutropius etiam l. 1. de ipso Romulo ait, cum *antequam regnum constituisset, latrociniis operam dedisse*, & quo de Numa Pompilio loquitur. *Erant*, inquit, *Romani ante ipsum (Numam)* λῃσταί τινὲς, καὶ μιξοβάρβαροι. An autem exercitio bellico hoc tantopere conducat, alij melius judicabunt; nos id saltem adjicimus, eos hac in parte non æque bono ac antea medio usos fuisse.

XXIII. Verum hæc hactenus de medijs illis, quibus Majores nostri ad obtinendum finem suum, bellicam scilicet potentiam, usi fuerunt pro ratione instituti nostri jam quidem sufficiant. Nunc ipsa quoque instituta bellica, quod thesi decima recepimus, breviter tamen & ὡς ἐν παρόδῳ, cum aliud quid tempus non ferat, expediamus. Vbi primo illud monendum duco, longe diversissimos diversa-

rum

rum gentium, uti in cœteris omnibus ita hac præsertim in parte mores fuisse, alijs enim institutis bellicis usi fuerunt Persæ & Parthi, qui omnem vim bellicam in emittendis aliquot falcatorum curruum millibus, & in arcu posuerunt, quemadmodum id comptissimus Autor *Quinctus Curtius l. 3. testatur*. Macedones alijs, qui in Phalange Macedonica robur suum collocarunt, alijs Romani, qui equitatui quam maxime confidebant, testante *Iulio Cæsare in Commentariis, & alibi passim*; Alijs denique Germani nostri, quibus autore *Tacito c. 6. plus roboris penes peditem erat.* Vt jam nihil dicam de varijs armorum generibus, quibus & se defenderunt, & hostem petierunt varij isti populi. Videantur *Lipsius in admirando illo de militia Romana libro*, ut & *Polybius in comparat. armat. Maced.* & alij passim obvij. Et vero nullam pene in toto terrarum orbe gentem invenias, quæ peculiares suos hac in re mores non observet & sequatur. Id autem ideo præfari voluimus, ne forte quis falsa opinione ductus in recensendis & examinandis majorum nostrorum institutis bellicis frustra nos occupari arbitretur.

XXIV. Antequam tamen ad ipsa instituta bellica deveniamus, non possumus non illud in Majoribus nostris reprehendere, & atro (quod ajunt) carbone notare, illos; quemadmodum aliæ cultiores fecerunt gentes, non in unum consultasse, aut fœdere aliquo συμμαχικῷ conjunctos fuisse. Imo quod magis adhuc mirere, discordijs & laniemis civilibus sese ipsi mutuo confecerunt, tantum abest ut fœdera inire laborarint, aut de communi periculo propulsando cogitarint. Quo nomine sibi & Romanis suis cum primis gratulatur *Cornelius Noster Tacitus c. 34. de M. G,* his verbis: *Maneat quæso duretque gentibus* (Germanicis) inquit, *si non amor nostri, at certe odium sui; quando urgentibus imperij fatis nihil jam præstare fortuna majus potest, quam hostium*

disc or-

discordiam & l. 12. Annál. hæc habet: *Nihil adversus validissimas*, ait, *gentes istas pro nobis utilius, quam quod in commune non consulant. Rarus duabus tribusve civitatibus ad propulsandum commune periculum conventus, hinc dum singuli pugnant, universi vincuntur.* Plura ejusmodi in medium afferri possent; sed cum historia passim hunc perversum & barbarum majorum nostrorum morem tangat, operam potius ludere videar, siquidem plura commemorando longior fiem. Tantum autem discordia potest, qua juxta illud Micipsæ dictum: *etiam magnæ res dilabuntur.* Probe idipsum olim secum reputarunt duo isti Græcorum πολιτικώτατοι, infensissimi alias hostes, Themistocles & Aristides, qui quamvis alias maximo alter in alterum odio ferretur tamen ut Polyænus l. 1. dicit. Διετέλησαν πάντα τὸν πόλεμον ὁμονοοῦντες, ἡ δὲ τῶν στρατηγῶν ὁμόνοια μάλιστα δὴ πάντας τοὺς βαρβάρους ἐνίκησε. Apud Thucyd. gravissimum sane scriptorem l. 4. hæc habentur: Τοὺς ἀλλοφύλους ἐπελθόντας ἀθρόοι ἢν συμφρονοῦμεν ἀμυνούμεθα, εἴπερ καὶ καθ᾽ ἑκάστους βλαπτόμενοι ξύμπαντες κινδυνεύομεν. Quocirca quam male hac in re majores nostri egerint, & quam minus sibi caverint, credo vel oculis videbit lippus inunctis. Erant scilicet Germani nostri utpote strenui & bellicosi, ipsis etiam Romanis terrarum omnium dominis terrori ac formidini, quod cum alij tum Tacitus ipse diserte testatur c. 37. de M. G. ubi in hæc verba tandem erumpit. *Non Samnis*, inquit, *non Poeni, non Hispania, Galliæve, ne Parthi quidem sæpius admonuere; quippe regno Arsacis acrior est Germanorum libertas.* Ad quem locum *in disp. de Urbibus thesi 43.* sic scribitur: *Majora profecto dicturus, si fractas imperij Romani vires Germanicis manibus conspexisset.* Et certe florentibus Romani Imperij rebus, nullus fuit populus magis Martius, aut ad bella natus, nec qui tantum negocij crearet tot gentium victoribus Romanis, quam ipsi

hi ma-

bi majores nostri, quod ipsi quoque Romani fateri non erubescunt. Id profecto cuivis certum esse debet, antiquam illam Germanorū virtutem Romanis non tantum parem, sed & superiorem esse potuisse, siquidem unanimi omnium consensu, aut bella sibi illata propulsassent, aut ipsi intulissent.

XXV. Sed in viam redimus, & in quonam potissimum suum robur bellicum collocarint, aut situm esse putarint majores nostri, inquirimus. Inter alios id suggerit Nobis Autor c. 6. de M. G. *In universum*, ait, *aestimanti plus penes peditem roboris*, & c. 30. ubi Cattorum instituta enarrat: *Omne robur*, inquit, *in pedite, quem super arma ferramentis quoq; & copiis coonerant.* Ex quibus duobus locis intelligimus, quam maxime eos in peditatu vim reposuisse. Quam prudenter autem idipsum fecerint, hinc conjectura capitur, quod pedites in bellis multo minori sumptu possint ali quam equites, etiam ratione locorum, peditis major usus sit quam equitis, si forte per aspera montium, aut fruticeta iter sit capiendum, adde quod in oppugnationibus urbium aut castellorum, nullus plane equitis usus sit. Non autem soli tantum pedites pugnarunt, sed in proelijs equitibus jungebantur; *eoq; mixtim*, verba sunt Taciti nostri, *proeliabantur: apta & congruente ad equestrem pugnam velocitate peditum, quos ex omni juventute delectos, ante aciem collocant.* Ad stipulatur ijs Iulius Caesar *l. 1. de B. G. Erant*, inquit, *equitum millia sex, totidem numero pedites, velocissimi ac fortissimi, quos ex omni copia singuli singulos, sua salutis causa delegerant, cum his in praeliis versabantur, ad hos se equites recipiebant, hi si quid erat durius concurrebant, si qui graviore vulnere accepto, equo deciderant circumsistebant, si quo erat longius prodeundum aut celerius recipiendum, tanta erat horum exercitatione celeritas, ut jubis equorum sublevati*

vati

vati cursum adæquarent. Hac autem re Romanorum aciem valde turbarunt, adeoque hoc pacto multoties victoriam reportarunt; & Ariovistus Germanorum Rex, ut ipse Cæsar testis est, hoc aliquando modo Romanorum exercitus graviter afflixit. In campis quoque Pharsalicis, ubi Cæsar Pompejum tandem devicit, equitatus Germanorum qui à Cæsareis stabat partibus, ita proeliatus est, & novo hoc anteaque Pompejanis minime viso instituto ordinem ipsorum perrupit, unde mox secuta victoria est, quam Cæsar nulli alij, quam equitatui, quem ex Germanis fortissimum collegerat, acceptam defert. Fuerunt autem pedites illi non ex quibusvis, sed ex omni juventute delecti, & quidem illi, qui quam maxime & præ reliquis, & corporis robore, & pedum velocitate pollerent. Hunc autem pugnandi morem apud nullam aliam gentem fuisse receptam legimus, suâ tamen laude non carere judicamus.

XXVI. *Aciem porro per cuneos*, ut Autor vult, *composuerunt.* Acei autem instruendæ varios esse modos docent Autores qui de hac re scripseruut, inter quos *Veget. l. 3. de militia Romana*, & *Ælianus tacticon cap. 18.* egregie hanc rem persecuti sunt. Dicit autem Autor ille Scythas & Thracas quam maxime hac figura usos fuisse. *Cunei formis*, inquit, *usi videntur Scythæ & Thraces, usi sunt etiam Macedones, introducente eas Philippo. Aestumabat enim hos usum habere Quadratis efficaciorem, quod undiq; duces circumpositi sint, cumq; frons brevior fiat, equitationem etiam huc illuc facilem, & per quodvis intervallum reddere; adhæc & reversionem & conversionem compendiosam, quod difficiles non habeant circumductiones, quemadmodum Quadratæ.* Hæc ille: laudatur etiam cuneus, ab hujus rei peritis, eo, quod aciei hostili perfringendæ & turbando ordini sit aptissimus. Hinc illam aciei

for-

formam merito reliquis anteferimus, & majores nostros hanc sibi recte elegisse, statuimus.

XXVII. Nec loco quidem cedere, turpe fuit habitum, *sed dummodo rursus instes, consilij quam formidinis*, ut autor ait, *arbitrati sunt.* Hoc tamen ipsum *l.c. Annal.* Germanicus Cæsar in ijs vituperat, & *sine pudore flagitij sine cura Ducum, abire fugere dicit.* Dubio autem procul hac de caussa præcipue id fecerunt, si quando iniquo fortassis loco contra vero hostibus opportuno pugnarent, aut res in id discriminis esset abducta, ut ad extrema descendere cogerentur. Porro etiam non tam ex desperatione quam eo consilio fecerunt, ut simulata hac fuga in insidias & sylvas hostem abducerent, & ita faciliori victoria potirentur, in sylvis autem & palustribus locis majores nostros, quorum exercitus quam maxime ex peditatu constabat, semper vicisse exercitum Romanorum ipse Germanicus Cæsar l. d. fatetur: nam fundi Germanos acie & justis locis ait, juvari sylvis, paludibus, brevi æstate & præmatura hyeme. Et Pyrrhus Epirotarum Rex hostem fugientem negat pertinaciter persequendum, ne aut desperationem vertat in vritutem, aut in insidias hostem pertrahat. Istac olim arte Cyrus Scythas, Scythæ Cyrum superarunt, ut *Herodoti Clio* testatur, Romanorum exercitum sub jugum misit Iugurtha, uti *Romana primus in historia Crispus Sallust.* autor est. Et sœpius apud Tacitum fuga simulata locum fraudi quæsitum fuisse, intelligimus, multum enim ad victoriam momenti locus afferre potest, quod omnes in universum historiæ testantur *Veget. l.3.3.cap.13.* Summos præterea & fortissimos belli Duces interdum hoc modo hosti cessisse fatendum est. Et sane scutum illud Romanæ rei Quinct. Fab. Maximus, cui etiam exinde Cunctatoris nomen quæsitum constat, invictas hac pacto Annibalis

balis vires attrivit quemadmodum *Claud. l. 4. Honor;* hisce versibus cecinit:

Primus fulmineum lento luctamine Pœnum
Compressit Fabius.

Hoc autem consilio Majores nostros interdum cessisse postea tamen occasione data fortiter rursus institisse nobis persvaderi facili negocio patimur.

XXIIX. Etiam illud in disciplina militari præceptum est, ne interfectorum corpora sepulturæ honore careant, & apud *Curt. l. 5. c. 3. Rex Alexander dimittere milites insepultos erubescebat, ita tradito more, ut vix ullum militiæ tam solenne esset munus, quam humandi suos.* Hinc apud Homerum in Iliade legimus aliquot dierum inducias fuisse factas, hac duntaxat fini, ut eo commodius sepulturæ tradi possent occisorum corpora. Magni autem semper habita fuit demortuorum sepultura, ita apud *Herodotum l. 1.* Arion Dithyrambi inventor (si tamen ea historia est) cum eum nautæ in aquam vellent præcipitare, rogavit potius τὺς πὸρθμέας ἢ αὐτόν μιν διαχρᾶσθαι ὡς ἂν ταφῆς ἐν τῇ γῇ τύχῃ. Et apud veteres Romanos ut & Græcos gentiles, antequã Christianæ relligioni nomen suum darent, nefas erat, inventum aliquem defunctum & sepulturæ honore carentem præterire, nisi injecto ter pulvere, quemadmodum illud notissimum est:. Certo enim ijs persvasum erat, animas insepultorum circa Stygiam paludem errabundas volitare, nec admitti ad quietem, donec humatũ esset cadaver ut habent Poëtæ. Majorum nostrorum tanta fuit gloriæ cupido, ut etiam in dubijs proelijs corpora suorum referrent, & debito honore afficerent, noluerunt enim ea hosti relinquere, & legimus quam sœpissime acerrime pugnatum fuisse de cadaveribus. Qua re mirum in modum fiduciam in suis augebant, eosque animæ prodigos facie-

faciebant, nemo enim vitæ suæ parcendum putabat, cum adeo honorifice eorum cadavera haberentur, nec canibus aut avibus rapacibus, quod fieri nonnunquam consuevit, dilaceranda relinquerentur. Hinc unicus ille Trojanorum murus Hector jam morti vicinus Achillem *Iliad. l. X.* sic alloquitur:

Λίσσομ' ὑπὲρ ψυχῆς, καὶ γούνων, σῶντε τοκήων
Μή με ἔα παρὰ νηυσὶ κύνας καταδάψαι Ἀχαιῶν
Ἀλλὰ σὺ μὲν χαλκόντε ἅλις χρυσόν τε δέδεξο
Δῶρα, τά τοι δώσουσι πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ
Σῶμα δὲ οἴκαδ' ἐμὸν δόμεναι πάλιν, ὄφρα πυρός με
Τρῶες καὶ Τρώων ἄλοχοι λελάχωσι θανόντα.

Tanta scilicet æstimata fuit sepulchi jactura, quod in hodierna etiamnum militia, non tamen ex hac superstitione, à qua Christianorum animus plane est alienus, observatur.

XXIX. In delinquentes porro severe animadverterunt Majores nostri: Ita teste Autore nostro; *scutum reliquisse præcipuum erat flagitium, nec aut sacris adesse, aut concilium inire, ignominioso fas, multiq; superstites bellorum infamiam laqueo finierunt.* Nullo autem prorsus pacto hæc elui macula potuit, quod profecto, utut interdum satis durum fuerit, ex re tamen Reip. Germanicæ potentiam bellicam unice pro scopo habentis, quam maxime erat. Nullibi enim majorem disciplinæ quam in militia, rationem recte haberi, statuendum est. Qui enim aliter tantus ferocissimorum hominum numerus in officio contineri possit, nullus video. Et hac ratione ignavos & imbelles tanquam Reip. inutiles arboribus suspenderunt Germani veteres; prœmiis enim & pœnis omnem humanam societatem regi, recte olim statuit Solon. Arma autem abjicere apud omnes gentes bellicosas semper probrosum fuit habitum

bitum, quod in historiis non plane hospiti satis superque constat. Debet enim miles uti. *Diodor. Siculus l. 13. ait; τὴν πανοπλίαν καὶ τὴν ψυχὴν ἐν ἴσῳ τεθημένην.* Memoratu profecto dignum est, quod *Iustinus l. 34. c. 2.* de Catonis filio exemplum refert: *qui dum procerũ quendam petit, gladius ei è manu elapsus, in mediam hostium cohortem decidit, ad quem recuperandum cum umbone se protegens, inspectante utroq; exercitu, inter mucrones sese hostium immersit recollectoq; gladio, multis vulneribus acceptis ad socios cum clamore hostium revertitur.* Tanta gladii cura erat! Quare autem apud Majores nostros præcipuum flagitium fuerit, scutum abjecisse, nonnulli præsertim Græci solent hanc rationem adducere, *quod scilicet scutum defendat militem, gladius vero aut hasta, vel framea (quæ majorum nostrorum propria erat) offendat hostem, & potior debeat esse sui corporis quam hostis cura, ideo frameam abjecisse adeo turpe esse.* Plutarchus in libro de argute dictis memorat: quod Damaratus Rex Spartanorum interrogatus, cur scutum abjecisse apud Spartanos adeo turpe esset, regesserit; *loricam militem ipsum defendere scutum autem propter ordinem totius exercitus sive phalangis esse servandum.* Poterant enim ita in prælio scuta compingere ut veluti tectum essent in acie totius exercitus, & uno scuto perrupto, aut abjecto patebat via catapultis. Verum eo breviores hic data opera erimus, quo nobilior quæstio decidenda se nunc oggerit.

XXX. *Duces* (inquit Autor noster) *ex virtute sumunt; qui exemplo potius quam imperio, si prompti, si conspicui ante aciem agant, admiratione præsunt. Cæterum neq; animadvertere, neq; vincire neq; verberare quidem nisi Sacerdotibus permissum, non quasi in pœnam, nec Ducis jussu, sed velut Deo Imperante, quem adesse bellantibus credunt.* Primo hic monendum est, per vocabulum Ducis antiqua Romana & vera vocis significatione nihil aliud jam denotari, quam summum aliquem rei bellicæ

bellicæ præfectum, quem nos hodie vulgo einen General appellamus. Postea tamen, præsertim Carolino ævo aliter hoc vocabulum usurpari cœpit uti præclare Nobilissimus Dn. Præses *in diss. de Ducibus & Comitibus* ex veterum monumentis annotavit. Maximam autem profecto laudem mihi promeriti videntur Majores nostri, quod in Electione Ducum, virtutem potius, quum generis nobilitatem attenderint, quamvis enim ad autoritatem ejusmodi Duci conciliandam non minimum faciat generis nobilitas, uti id ex Sallustio novimus: nobiles enim & natalium splendore præcedentes, minus nobili utut virtute prædito Duci ægre obtemperant, tamen si quando utrumq; conjungi non potest, majorem virtutis quam nobilitatis respectum haberi debere, nullus dubito: observarunt id etiam quam plurimæ aliæ bellicis rebus addictæ gentes. Hactenus itaq; bene fecisse majores nostros, inde constat, an autem hoc æque bene consultum fuerit, quod tam exiguis limitibus istorum belli Ducum potestatem incluserint, id vero jam nobis erit inquirendum. Quatuor autem potissimum, scientiam scilicet militarem, fortitudinem, autoritatem, ac deniq; felicitatem, in omni egregio belli Duce requiri, disertissimus Romuli Nepotum *Marcus Cicero in Orat. pro Lege Manil.* ait: Inter maxima igitur requisita, etiam autoritas à Tullio nostro recenseri meretur, unde statim manifesto apparet, quam necessaria sit hæc ipsa ad impetrandum finem bellicum: nec desunt exempla passim in historijs, quæ neglectam Ducum autoritatem maximarum & funestissimarum cladium causas exstitisse prodant, unicum modo ex historia Græca nunc afferemus, Athenienses ad Ægos Potamos à Laconum exercitu nulla alia re magis devicti fuerunt, quam quod insuper habita Ducum autoritate, hinc inde dispersi prædatum exiissent. Putarunt autem majores

nostri

nostri, tempore potissimum Taciti, quo pro fortuna & rerum successu sublimiores animos gerebant, altiusque quiddam & indomitū spirabant, id sua libertate minime dignū videri, si ita uni se regendos permitterent. Iulio Cæsare in Gallijs adhuc agente, longe alia, siquidem ipsi fidem arbitramur, fuit hujus rei ratio, nam ut ille refert, tempore quo bella ingruebant, electos fuisse magistratus, qui rei summæ præessent, cum plenaria vitæ ac necis potestate. Postea itaque fortunæ & bellorum successu libertas Germanica mirum quantum crevit. Nimiam autem & pene effrœnem majorum nostrorum libertatem aut ut rectius loquor, licentiam, nemo credo laudabit, æque enim hæc Rebusp, ac nimia servitus nocet. Et longe sane rectius fecisse Romanos, qui absolutam omnium rerum potestatem Ducibus prudentibus commiserunt, statuimus; in militia enim nisi severa adhibeantur remedia, omnia sursum deorsum vertuntur, id autem neglectâ Ducum autoritate fieri certissimum est. Hinc quoque non immerito vapulant moderni Poloni, & à Prudentioribus maximeque cordatis viris exagitantur, quod scilicet ea, qua debebant, disciplina usi non sint; quam adeo laxam disciplinam omnis illorum fortunæ & calamitatum, cum quibus nunc colluctantur, causam accersunt: sed hæc obiter. Ea autem majorum nostrorum religio aut superstitio fuit, ut, cum Ducibus suis minime sese regendos permitterent, à sacerdotibus, Dei quasi nutu (ita decepta credidit simplicitas) se & vinciri & verberari paterentur.

Tantum Relligio potuit suadere malorum.

Hinc non immerito *Aristot. l. 6. Pol.* ubi de tyrannide disserit, hoc etiam tyranno præceptum suggerit, ut religionem, quamvis nullam aut habeat, aut curet, tamen simulet: ἔτι δὲ τὰ πρὸς τοὺς θεοὺς φαίνεσθαι ἀεὶ σπουδάζοντα διαφερόν-

τως, ἧττόν τε γὰρ φοβοῦνται τὸ παθεῖν το παράνομον, ἀπὸ τῶν τοιούτων, ἐὰν δεισιδαίμονα νομίζουσιν εἶναι τὸν ἄρχοντα, καὶ φροντίζειν τῶν θεῶν. Καὶ ἐπιβουλεύουσιν ἧττον, ὡς συμμάχους ἔχοντι τοὺς θεούς. Huncigitur majorum noſtrorum morem utpote inconſultum & reip. perquam noxium non ſine cauſa damnamus, & è beata Rep. proſcribimus.

XXXI. Audivimus ſupra ex Tacito, Duces Germanorum exemplo potius quam imperio præfuiſſe, non igitur tantum conſilijs ſed etiam manu res ſuas adjuvarunt. Solet autem quæſtio hæc à nonnullis agitari, an ſcilicet Imperator teneatur in congreſſu proelij, gladium ſtringere, an vero officio ſuo ſatis defunctus videri queat, ſiquidem bona duntaxat conſilia ſuggerat. Poſſunt autem inutramque partem probabilia afferri. Et ſiquidem Nobiliſſimorum belli Ducum exempla intueamur, pleroſque etiam manus cenſeruiſſe in proelijs videmus. Teſtantur id ipſum ſcriptores de Epaminondâ, Alexandro M. Pyrrho, Alcibiade, Iulio Cæſare, Scanderbejo & innumeris alijs. Hinc Alexander M. apud *Curtium* ſic milites alloquitur l. 4. c. 14: *nec poſtulare ſe*, ait, *ut fortiter capeſſerent proelium, niſi ipſe cæteris fortitudinis fuiſſet exemplum, ſe ante prima ſigna dimicaturum ſpondere, pro ſe quot cicatrices, tot corporis decora.* Et apud *Marinum Barletium* qui Scanderbeij res geſtas egregie deſcripſit, ipſe Heros Scanderb. ſic inquit: *In caſtrenſi cura & labore, in militari officio, in excubiis, in vigiliis nunquam vobis inferior eram, ſed tanquam unus ex commilitonibus me habebam, & facta mea non dicta ſequi volebam, nec diſciplinam modo ſed exemplum à me peti. Nullum unquam laborem, nullum diſcrimen aut periculum recuſabam, ſive aliqua ſimulatione aut tergiverſatione fugiebam.* Ex his utique aliquis ſibi perſvadere poterat, recte facere Imperatorem, ſeu ſummum aliquem belli Ducem, quod manu etiam utatur

tatur, quia illud testantibus passim historicis ad ardorem pugnandi milites mirum in modum accendit. Contra vero cum à salute unius Imperatoris interdū imo sœpissime totius exercitus salus dependeat, & eô interfecto militum animi non parum frangantur, profecto quam maximâ potest industria, saluti suæ consulere Imperatorem merito debere, statuimus, quod facere minus poterit, siquidem ipse ante aciem manu rem gerat. *Iulius Capitolinus in Maximin:* Imperatorem uti manu & ferro barbaricam esse ait temeritatem c. XII : *Habuit*, inquit, *hoc barbaricæ temeritatis, ut putaret Imperatorem manu etiam sua semper uti debere.* Cum juxta *Tacit. l. 12. Annal. c. 6. plura auspiciis & consiliis quam telis & manu gerantur.* Accedit insuper, quod in proelijs quam maximè Imperatores primo petantur ab hostibus, quia illis sublatis faciliorem & minus cruentam suis victoriam pollicentur. Non etiam tantum militum animos frangi, contra vero hostium attolli, sed integræ nonnunquam socitatis res concidisse, ex historicorum scriptis apparet. Novimus enim, quid acciderit Thebanis, post obitum Epaminondæ, fortissimi Herois. Videantur Iani Gebhardi doctissimi πολιτικώτατα ad Neptis Cornelij Epaminondam spicilegia, ubi plura ejusmodi exempla ex Scriptoribus tam Græcis quam Latinis laudantur. Et vero Scipio Africanus optimus alias Imperator, cum ei tanquam probrum objectum esset quod gladium non stringeret, hostem ipse non feriret, respondit : *mater me Imperatorem non militem genuit.* Quibus verbis, Prudentissimus Vir indicare voluit, non requiri hoc ab Imperatore, sed tantum ut bona consilia suggerendo exercitui suo prosit, cum juxta ante laudata Taciti verba res consilio potius quam manu geratur. Porro quoque ad ejusmodi consilia non nisi bene præparatum pectus re-

quiri, certum esse debet, oportet enim Imperatorem omnia diligentius circumspicere, & summo studio id cum primis præcavere, ne aut exercitus ipsius aliquid detrimenti capiat, sed potius huic aut illi ingruenti malo medela quæratur; in singula etiam rerum momenta intentum esse decet, nec id tantummodo ante prælium sed & in ipso congressu, animo ipsius obversetur, quomodo hostiles impetus quam optime eludere, & illorum consilijs insidias tendere queat; quæ tamen omnia, certe maxima, an ab ejusmodi turbato, qualem pugnantis esse constat, animo exspectari possint, merito utique dubium suboriri poterat. Quapropter siquidem nostro judicio res esset decidenda, Ducem consilio potius quam manu rem agere debere judicaremus, utpote cum ijs quæ antea retulimus, incommodis, rectius mederi vix queat.

XXXII. Iam illud merito omnibus laudibus erit efferendum, quod Autor noster ulterius in institutis bellicis Germanorum veterum notat, cum ita ait: *Quodque præcipuum fortitudinis incitamentum est, non casus, nec fortuita conglobatio turmam aut cuneum facit sed familiæ & propinquitates, & in proximo pignora, unde fœminarum ululatus audiri unde vagitus infantium potest; hi cuiq; sanctissimi testes, hi maximi laudatores.* Quod profecto institutum apud nullam aliam gentem usu receptum fuisse, temere quis leget. Mos etiam ille apud ipsos Germanos hodie plane exspiravit, quippe qui mercenario ut plurimum milite nunc utuntur. In Helvetiâ tamen adhuc hodieque simile quid viget, quod inde factum, quia hi ipsi non perinde ac reliqui Germani mercenario milite utuntur. Quin autem institutum illud summis sit laudibus deprædicandum, nullus equidem ambigo. Hoc enim effecit, ut alter alteri minus esset ignotus, adeoque libentius, (quud propinquitas

quitas equidem exigebat) in periculis se mutuo adjuvarent, quod in hodinernâ militiâ quam maximè solet desiderari; quia alter alterum non novit, unde fit ut sui ipsius tantum quilibet curam habeat, reliquorum vero salutem parum ad se pertinere putet. Porro etiam ipso Tacito teste, institutum illud præcipuum fortitudinis incitamentum fuit, nemo enim propinquis & amicis præsentibus non strenue mori præoptabit quā igvaviæ & imbelliæ (ut Gelliano verbo utar) maculam subire. Fuere etiam, ut paullo ante audivimus, *in proximo pignora, unde fœminarum ululatus audiri unde vagitus infantum potuit.* Fœminæ igitur & liberi castra secuti fuerunt. Testatur idem Cæsar l. 1. d. B. G. *Mulieres*, inquit, *in proelium proficiscentes milites passis crinibus flentes implorabant, ne se in servitutem Romanis traderent.* Apud Romanos & Græcos nihil unquam tale obtinuisse legimus. Duces quidem & summi militiæ præfecti circumduxerunt secum uxores suas, & circumductæ fuerunt nobilissimæ fœminæ, ut Livia & Agrippina, quæ dictæ fuerunt matres castrorum, verum gregario militi ejusmodi quid non fuit permissū. Poterunt autem & pro hoc instituto & contra idipsum quædam in medium afferri, siquidem precium operæ foret; nos tantum breviter hic quid nobis videatur, proponemus. Primum itaque hoc esto, quod scilicet, siquidem miles sit uxoratus, & prohibeatur eam in castris secum circumducere, vinculum illud matrimonij admodum debilitetur, quod non potest non cum magno Reip. detrimento esse conjunctum. Quid olim acciderit Lacedæmonijs foris militantibus, notius est, quàm ut hic recenseri mereatur. Hoc etiam nomine haud parum nocet; quod miles ab uxore sua remotus, & in ocio degens, omnis generis peccatis,

adulterio ſcilicet, ſeſe contaminet nec debitam rerum ſuarum curam habere poſſit, quod longe aliter fieret, ſiquidem uxorem ſecum haberet. Ad id porro prodeſt, fœminas caſtra ſequi, ut eo rectius liberi in exercitijs & ſtudijs bellicis educentur, adeoq; proelijs & pugnis paulatim aſſveſcant, qui poſtea adulti pro fortiſſimis & optimis ſolent haberi. Sin contra fiat & illi apud matres domi delitescant, periculum erit, ne fiant imbelles & ignavi, quod ſummo ſtudio bellicis rebus addictæ genti præcavendum eſt Adde, quod ipſos etiam milites reddat fortiores & ad capeſſendum proelium promptiores, cum pro aris & focis tum ſibi decertandum eſſe videant, nemo enim liberos & conjugem ſuam temere in hoſtium manus devenire patietur. *Memoriæ proditum eſt*, (verba ſunt Autoris) *quaſdam acies inclinatas jam & labentes à fœminis reſtitutas conſtantia precum & objectu pectorum & monſtrata cominus captivitate, quam longe impatientius fœminarum ſuarum nomine timent.* Non abſimile huic exemplum apud *Juſtin. l. 1.* de Mulieribus Perſicis legimus. Narrat Romanæ hiſtoriæ ſcriptor *Lucius Florus l. 3. c. 3.* de Cimbrorum mulieribus, quod ſcilicet Romanis, *non minor cum uxoribus eorum pugna quam cum ipſis* (Viris) *fuerit, quum objectis undique plauſtris, atq; carpentis, deſuper & quaſi è turribus lanceis contisque pugnarint.* Attende hoc, quisquis es, & cui ſententiæ calculum tuum adjcere debeas, recte conſidera. Hoc tamen exceptum volumus, ſi quando annonæ caritas intenſa fuerit, recte mulieres caſtris arceri, quod tum minori commeatu exercitui ſit opus.

XXXIII. Illud non poſſum non hic cum primis etiam recenſere quod *Autor noſter c. 39.* de Svevis *& cap. 43.* de Arijs dicit, quæ cum ad mores & inſtituta bellica pertineant,

tineant, omittere nefas habemus. De Svevis hæc habet. *Apud Svevos*, inquit, *usq; ad canitiem, horrentem capillum retro sequuntur, ac sæpe in ipso solo vertice religant, principes & ornatiorem habent. Ea cura formæ sed innoxia, neq; enim ut ament, amenturve, in altitudinem quandam ac terrorem adituri bella, compti ut hostium oculis ornantur.* Ita quoque in ante audato *Philippi Cluver. lib.* depinguntur, qua fini id fecerint, diserte addit Tacitus, ut hosti hoc modo terrorem incuterent. An autem hæc capillorum cultura illud effecerit, non dubito, multum enim illam Germanicam staturam, quæ satis aliàs procera erat, adjuvit, quo pacto multo terribiliores hosti ipsi fuerunt. Illud autem, quod *cap. 43.* de Arijs recenset, melius est: *Cæterum Arij*, ait, *supra vires, quibus enumeratos paullo ante Germaniæ populos antecedunt, truces, insitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. Nigra scuta, tincta corpora, atras ad proelia noctes legunt; ipsaque formidine atque umbra feralis exercitus, terrorem inferunt, nullo hostium sustinente novum ac velut infernum aspectum; nam primi in omnibus proeliis oculi vincuntur.* Medicato scilicet fuco aliquo, aut etiam, quod nonnulli historici afferunt, cruore, faciem ante congressum proeliorum pinxerunt, ut eo terribiliores hostibus viderentur, cum nihil prius ac oculi in proelijs vincantur. Illud etiam, cum olim probe nosset summus ille bellorum, in castris Alexandri, Dux Parmenio, Alexandrum monet, ut potius nocte ex improviso Persas adoriatur: *Interdiu enim terribiles occursuras facies Scytharum, Bactrianorumq;, hirta illis ora, & intonsas comas esse. Præterea eximiam vastorum magnitudinem corporum, vanis & inanibus militem magis, quam justis formidinis causis moveri.* Apud omnes autem Germanos illud in usu minime fuisse, ex historijs antiquis satis potest elici.

XXXIV.

XXXIV. Finem exercitio huic noſtro imponemus, modo paucis hunc morem examinaverimus an ſcilicet illud ex uſu Reip. fuerit, quod ita ſemper armati etiam ipſo pacis tempore, inceſſerint Majores noſtri. Siquidem enim Tacito noſtro fides habetur, *nihil neque publica neque privata rei egerunt, niſi armati; etiam ad ipſa convivia armati proceſſerunt.* Quem morem adhuc hodie retinuerunt Helvetij, & in Hiſpania quoque ad hoc uſque tempus idem mos obſervatur, quod incolæ regionis iſtius procul dubio à Gothis populis Germaniæ acceperunt. Apud Romanos longe aliter ſeſe hæc res habebat, tempore enim pacis, ne ſicam quidem geſtare licebat, & ſi qui cum ſica reperiretur, in eum ſevere animadvertebat Prætor Romanus. Novimus autem utramque gentem victoriam & gloriam bello partam pro ſcopo habuiſſe, nec ijsdem tamen moribus hac in re uſas fuiſſe. Quamvis autem nonnulli hîc afferant, geſtationem hanc præcipue ad id conducere, ut ipſo etiam pacis tempore, & tranquillatis undique rebus, eo melius quis de bello cogitare, & in ſtudio Martis occupari queat, quod non poteſt non illi evenire, qui quottidie armis accinctus eſt. Facere etiam præterea, ad tutelam corporis, ut eo tutior aliquis ſit ab inſidijs & hoſtilibus inſultibus; hæc tamen tanti ponderis mihi non videntur eſſe, ut inde armorum geſtatio pacis tempore patrocinium inveniat. Inſidias enim & hoſtiles inſultus pacis tempore in bene conſtituta Rep. metui non debere, nec adeo armis tum opus eſſe, ſiquidem arma geſtare nulli ſit permiſſum arbitramur. Et quantumvis hæc omnia largiamur, majora tamen exinde incommoda promanare ſic aſſerimus, quia armorum geſtatio vinolentos cumprimis & ebrietati deditos

ditos (quales Majores nostros fuisse ante ex Tacito probavimus) nimis reddit feroces, & ad injuriam pronos, hinc multæ cædes & homicidia ortum trahunt. Quantum autem hoc ipsum detrimenti Reip. afferat, nemo non intelligit. Adde his etiam, quod in Monarchijs aut tyrannicis Rebuspubl. nemini armorum tractatio hæc concedi debeat. Observavit hoc etiam cum primis Autor noster de Sujonibus Imperio regio subjectis c. 13. quando. Ità loquitur: *Nec arma, ut apud cæteros Germanos in promiscuo, sed clausa sub custode, & quidem servo, quia subitos hostium incursus prohibet Oceanus, ociosæ porro armatorum manus facile lasciviunt. Enimvero neque nobilem neque libertum armis præponere, regia utilitas est.* Ejusmodi itaque Rebussp. quanta pestis veniat promiscua armorum gestatio, hinc cogitur. Quapropter merito ita concludimus, quandoquidem majora & plura secum incommoda hic Germanorum mos trahit, ideoque merito Romanorum instituto, hac quidem in parte palmam deferimus. Et hæc quidem hactenus pro ingenij modulo, de Majorũ nostrorum scopo, & medijs ad eum impetrandum facientibus, deq; ipsis institutis bellicis, si non omnibus certe præcipuis, & ad ductum Taciti pauca, & ὡς ἐν τύπῳ exhibuimus, cui equidem nostro conatui ut omnes boni faveant, unice in votis habemus, hæc summa, (ut ille ait) votorum, summa curarum. Constitueramus quidem de veterum Germanorum armis, quædam ex alijs autoribus adjicere, deque eorum ad Remp. usu differere; sed partim injuria temporis exclusi, partim quoniam passim hac de re libri offerantur, & unus instar omnium merito omnibus esse possit, Philippus Cluvius antiquitatis ille Germanicæ Phœnix, cujus scrinia compilare, & quæ egregia habet, culpa in-

genî

geni deterere, relligionem puto, merito itaque hoc labore supersedeo. Sit igitur SOLI DEO GLORIA.

COROLLARIA.

I.

Liberrima testamenti factio, ut Rebusp. herilibus prodest, sic civilibus quam maxime obest.

II.

Majores nostros indigenas fuisse, Taciti argumenta, quae affert, non evincunt.

III.

Inviti etiam, modo digni, ad capessendos magistratus, siquidem nolint, recte cogi posse, statuimus.

IV.

Parricidium Anglicanum, & Iuri divino & humano adversatur, adeoque nullo modo excusationem meretur.

V.

Majores nostri, utut Barbari, in plerisque, quae scopum ipsorum concernunt, Remp. suam